

Съвет на
Европейския съюз

Брюксел, 23 май 2018 г.
(OR. en)

9009/18

**Междуинституционално досие:
2018/0008 (NLE)**

**EDUC 158
JEUN 56
SOC 251
EMPL 195**

РЕЗУЛТАТИ ОТ РАБОТАТА

От:	Генералния секретариат на Съвета
До:	Делегациите
№ предх. док.:	8299/18 EDUC 133 JEUN 47 SOC 212 EMPL 154
№ док. Ком.:	5464/18 EDUC 14 JEUN 4 SOC 22 EMPL 18 + ADD 1
Относно:	Препоръка на Съвета относно ключовите компетентности за учене през целия живот

Приложено се изпраща на делегациите Препоръка на Съвета относно ключовите компетентности за учене през целия живот, приета от Съвета на неговото 3617-о заседание, проведено на 22 май 2018 г.

**ПРЕПОРЪКА НА СЪВЕТА
от 22 май 2018 г.**

относно ключовите компетентности за учене през целия живот

(текст от значение за ЕИП)

СЪВЕТЪТ НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ,

като взе предвид Договора за функционирането на Европейския съюз, и по-специално членове 165 и 166 от него,

като взе предвид предложението на Европейската комисия,

като има предвид, че:

- (1) В Европейския стълб на социалните права¹ като негов първи принцип е посочено, че всеки има право на достъп до качествено и приобщаващо образование, обучение и учене през целия живот с цел да поддържа и придобива умения, които му дават възможност да участва пълноценно в обществото и успешно да осъществява преходи на пазара на труда. В него е посочено също, че всеки има право на навременна и съобразена с нуждите помощ за подобряване на перспективите за заетост или самостоятелна заетост, право на обучение и преквалификация, право на продължаващо образование и право на подкрепа за търсене на работа. Насърчаването на развиването на компетентности е една от целите на визията за европейско пространство за образование, в което да може „да се използва напълно потенциалът на образованието и културата като движеща сила за създаването на работни места, социална справедливост и активно гражданско участие, както и като начин да изживеем европейската си идентичност в цялото ѝ многообразие“².

¹ COM(2017)250.

² COM(2017)673.

- (2) Хората имат нужда от подходящи умения и компетентности, за да се поддържа сегашният стандарт на живот и високото равнище на заетост и за да се насърчава социалното сближаване с оглед на бъдещето на обществото и трудовия свят. Подкрепата за хората в цяла Европа да придобиват уменията и компетентностите, необходими за личностна реализация, здраве, пригодност за заетост и социално приобщаване, допринася за подобряването на устойчивостта на Европа в условията на бързи и дълбоки промени.
- (3) През 2006 г. Европейският парламент и Съветът на Европейския съюз приеха Препоръка относно ключовите компетентности за учене през целия живот. В тази препоръка държавите членки бяха приканени „да развият предоставянето на ключови компетентности за всички като част от своите стратегии за учене през целия живот, включително стратегиите за постигане на всеобща грамотност, и да използват документа „Ключови компетентности за учене през целия живот — Европейска референтна рамка“³. От приемането си досега тази препоръка бе основен референтен документ за развитието на ориентирано към компетентности образование, обучение и учене.
- (4) В наши дни изискванията по отношение на компетентностите се промениха, като все повече работни дейности подлежат на автоматизация, технологиите играят по-голяма роля във всички сфери на труда и живота, а предприемаческите, социалните и гражданските компетентности имат все по-голямо значение за осигуряването на устойчивост и способност за адаптиране към промените.
- (5) Същевременно международни проучвания, като Програмата за международно оценяване на учениците (PISA) на Организацията за икономическо сътрудничество и развитие (ОИСР) или Програмата за международно оценяване на компетентностите на възрастните (PIAAC) на ОИСР, показват, че делът на подрастващите и възрастните с недостатъчни основни умения остава постоянно висок. През 2015 г. 20% от учениците са имали сериозни трудности да развият задоволителни умения по четене, математика или точни науки⁴. В някои държави до една трета от възрастните имат само най-ниска езикова и математическа грамотност⁵. 44% от населението на ЕС има слаби или никакви (19%) умения за работа с цифрови технологии⁶.

³ ОВ L 394, 30.12.2006 г., стр. 10.

⁴ ОИСР (2016 г.), Резултати от PISA — 2015 г.

⁵ Европейска комисия (2016 г.), Обзор на образованието и обучението — 2016 г.

⁶ Индекс на ключовите показатели в областта на цифровите технологии на Европейската комисия — 2017 г.

- (6) Ето защо инвестирането в основни умения е по-важно от всякога. Висококачественото образование, включващо извънкласни дейности и широк подход към развиването на компетентности, води до по-високо ниво на придобити основни умения. Освен това в общество, което става все по-мобилно и все повече се цифровизира, е необходимо да се проучат нови начини за учене.⁷ Цифровите технологии влияят върху образованието, обучението и ученето чрез развитието на по-гъвкави учебни среди, адаптирани към нуждите на едно изключително мобилно общество⁸.
- (7) В икономиката на знанието запаметяването на факти и процедури има значение, но не е достатъчно за постигане на напредък и успех. В нашето бързо променящо се общество повече от всякога са важни умения като способността за решаване на проблеми, критичното мислене, способността за сътрудничество, творческите способности, изчислителното мислене, саморегулирането. Те са средствата, с които да приложим вече наученото на практика, за да създадем нови идеи, нови теории, нови продукти и нови знания.
- (8) В Новата европейска програма за умения⁹ бе обявено преразглеждането на Препоръката от 2006 г. относно ключовите компетентности за учене през целия живот, като бе признато, че инвестирането в умения и компетентности и в общо и осъвременено разбиране на ключовите компетентности е първа стъпка за насърчаване на образованието, обучението и неформалното учене в Европа.
- (9) В отговор на промените в обществото и в икономиката, за да бъдат отразени обсъжданията относно бъдещето на труда и вследствие на обществената консултация относно преразглеждането на Препоръката от 2006 г. относно ключовите компетентности, е нужно както самата препоръка, така и Европейската референтна рамка за ключовите компетентности за учене през целия живот да бъдат преразгледани и актуализирани.

⁷ Документ за размисъл относно извличането на ползите от глобализацията, COM(2017) 240 final.

⁸ Преосмисляне на образованието: инвестиране в умения за постигане на по-добри социално-икономически резултати, COM(2012) 669 final.

⁹ COM(2016) 381 final.

- (10) Развиването на ключовите компетентности, тяхното валидиране и предоставянето на ориентирано към компетентности образование, обучение и учене следва да се подкрепят чрез установяване на добри практики за по-добро подпомагане на образователния персонал при изпълнението на неговите задачи и повишаването на квалификацията му, за актуализиране на методите и инструментите за оценяване и валидиране и за въвеждане на нови и иновационни форми на преподаване и учене¹⁰. С оглед на това, стъпвайки на опита от последното десетилетие, настоящата препоръка следва да отговори на предизвикателствата при постигането на ориентирано към компетентности образование, обучение и учене.
- (11) Подпомагането на валидирането на компетентности, придобити при различни условия, ще даде на хората възможността да бъдат признати техните компетентности и те да получат пълна или, според случая, частична квалификация¹¹. За тази цел могат да се използват съществуващите механизми за валидиране на неформалното и информалното учене, както и Европейската квалификационна рамка¹², осигуряваща обща референтна рамка за съпоставяне на нивата на квалификация, в която са посочени компетентностите, изисквани за постигане на тези нива. Освен това оценяването може да помогне за структурирането на процесите на учене и за професионалното ориентиране, като помага на хората да усъвършенстват своите компетентности, включително във връзка с променящите се изисквания на пазара на труда¹³.
- (12) Наборът от ключови компетентности, необходими за личностна реализация, здраве, пригодност за заетост и социално приобщаване, е определен не само с оглед на общественото и икономическото развитие, но и в резултат на различни инициативи, провеждани в Европа през последното десетилетие. Обърнато е специално внимание на подобряването на основните умения, инвестирането в изучаването на езици, подобряването на цифровите и предприемаческите компетентности, значението на общите ценности за функционирането на нашите общества и мотивирането на повече млади хора към кариера в областта на точните науки. Тези аспекти следва да бъдат отразени в Референтната рамка.

¹⁰ Съвместен доклад на Съвета и на Комисията относно прилагането на стратегическата рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението („Образование и обучение 2020“), ОВ С 417, 15.12.2015 г., стр. 25.

¹¹ ОВ С 398, 22.12.2012 г., стр. 1.

¹² ОВ С 189, 15.6.2017 г., стр. 15.

¹³ Резолюция на Съвета от 21 ноември 2008 г. „По-успешно включване на професионалното ориентиране в стратегиите за учене през целия живот“, ОВ С 319, 13.12.2008 г., стр. 4.

- (13) Цел 4.7 от целите за устойчиво развитие подчертава необходимостта „да се гарантира, че всички учещи придобиват знанията и уменията, необходими за насърчаване на устойчивото развитие, включително (наред с другото) чрез образование за устойчивото развитие и устойчив начин на живот, правата на човека, равенството между половете, насърчаване на култура на мир и ненасилие, глобално гражданство и признание на културното многообразие и приноса на културата за устойчиво развитие“¹⁴. В Програмата на ЮНЕСКО за световни действия за образование за устойчиво развитие се потвърждава, че образованието за устойчиво развитие е съществен елемент от качествено образование и основен фактор за всички останали цели за устойчиво развитие. Тази цел е отразена в преразглеждането на Референтната рамка.
- (14) Общата европейска референтна рамка за езиците (CEFR) допринася за изучаването на езици, което е все по-важно за съвременните общества, межкултурното разбирателство и сътрудничеството. Тази рамка спомага за определяне на основните елементи от тази компетентност и подпомага процеса на учене. Освен това тя дава основата за определянето на езиковите компетентности, по-специално на свързаните с чужди езици, и е отразена при актуализирането на Референтната рамка.
- (15) Разработването на Рамката за цифрова компетентност и на Рамката за предприемаческа компетентност подпомага развитието на компетентности. От своя страна Референтната рамка на Съвета на Европа за компетентности за демократична култура представя широк набор от ценности, умения и нагласи за участие по подходящ начин в демократичните общества. Всички тези документи бяха надлежно взети предвид при актуализирането на Референтната рамка.

¹⁴ Резолюция на Организацията на обединените нации, приета от Общото събрание на 25 септември 2015 г., „Да преобразим света: програма за устойчиво развитие до 2030 година“.

- (16) За да се мотивират повече млади хора към кариера в областта на точните науки, технологиите, инженерството и математиката, инициативи в цяла Европа започнаха да свързват по-тясно образованието по точни науки с хуманитарното образование и други дисциплини посредством педагогически методи, основани на проучванията, и диалог с широк кръг обществени участници и промишлени отрасли. Въпреки че дефиницията на тези компетентности не се е променила много през годините, подкрепата за развиването на компетентности в областта на точните науки, технологиите, инженерството и математиката става все по-важна и следва да бъде отразена в настоящата препоръка.
- (17) Значението и актуалността на неформалното и информалното учене са видни от опита, придобит в рамките на културни дейности, работа с младежта, доброволен труд, както и масов спорт. Неформалното и информалното учене играят важна роля в помощ на развиването на основни междуличностни, комуникативни и когнитивни умения, като критичното мислене, аналитичните способности, творчеството, уменията за решаване на проблеми и устойчивостта, които улесняват прехода на младите хора към зрелостта, активното гражданство и професионалния живот¹⁵. Установяването на по-добро сътрудничество между различните учебни среди спомага за насърчаването на разнообразни учебни подходи и условия¹⁶.
- (18) За да се насърчи развиването на ключови компетентности в перспективата на ученето през целия живот, на всички равнища модели на образование, обучение и учене следва да се осигури подкрепа с цел: да се развият качествено образование и грижи в ранна детска възраст¹⁷, да се продължи подобряването на училищното образование и да се осигури отлично преподаване¹⁸, да се изградят механизми за повишаване на уменията на нискоквалифицираните възрастни¹⁹, както и да се доразвият първоначалното и продължаващото професионално образование и обучение и да се модернизира висшето образование²⁰.

¹⁵ Заключение на Съвета относно ролята на работата с младежта за подпомагане на развитието на основни житейски умения у младите хора, които улесняват успешния им преход към зрелостта, активното гражданство и професионалния живот, ОВ С 189, 15.6.2017 г., стр. 30.

¹⁶ Заключение на Съвета относно подобряване на междусекторното сътрудничество в областта на политиката за ефективното преодоляване на социално-икономическите предизвикателства пред младите хора, ОВ С 172, 27.5.2015 г., стр. 3.

¹⁷ Заключение на Съвета относно ролята на образованието в ранна детска възраст и на началното образование за стимулиране на творчеството, иновациите и компетентностите в областта на цифровите технологии, ОВ С 172, 27.5.2015 г., стр. 17.

¹⁸ Заключение на Съвета относно училищното развитие и върховите постижения в областта на преподаването, ОВ С 421, 8.12.2017 г., стр. 2.

¹⁹ Препоръка на Съвета от 19 декември 2016 г. относно повишаване на уменията: нови възможности за възрастните, ОВ С 484, 24.12.2016 г., стр. 1.

²⁰ Заключение на Съвета относно нов тласък за висшето образование в ЕС, ОВ С 429, 14.12.2017 г., стр. 3.

- (19) Настоящата препоръка следва да обхване широк кръг образователни, обучителни и учебни среди, както формални, така и неформални, и информални в перспективата на ученето през целия живот. Тя следва да има за цел да се постигне общо разбиране на компетентностите, което може да улесни прехода и сътрудничеството между тези различни учебни среди. В нея се определят добри практики, които могат да отговорят на нуждите на образователния персонал — учители, обучаващи лица, специалисти, подготвящи учителите, ръководители на институции за образование и обучение, служители, отговарящи за обучението на свои колеги, изследователи и университетски преподаватели, специалисти, работещи с младежи, преподаватели на възрастни, както и на работодателите и заинтересованите страни на пазара на труда. Препоръката е насочена също към институциите и организациите (включително социалните партньори и организациите на гражданското общество), които насочват и подпомагат хората при повишаването на компетентностите им от ранна възраст и през целия им живот.
- (20) Настоящата препоръка е в пълно съответствие с принципите на субсидиарност и на пропорционалност,

ПРИЕ НАСТОЯЩАТА ПРЕПОРЪКА

Държавите членки следва:

1. да подкрепят правото на качествено и приобщаващо образование, обучение и учене през целия живот и да осигуряват възможности за всички да развиват ключови компетентности, като използват в пълна степен документа „Ключови компетентности за учене през целия живот — Европейска референтна рамка“, съдържащ се в приложението, и
 - 1.1. да подпомагат и подобряват развиването на ключови компетентности от ранна възраст и през целия живот за всички хора, като част от националните стратегии за учене през целия живот;
 - 1.2. да подпомагат всички учещи, включително тези, които са в неравностойно положение или със специални потребности, да реализират своя потенциал;

2. да подпомагат развиването на ключови компетентности, като обръщат специално внимание на:
 - 2.1. повишаването на нивото на владеене на основни умения (езикова и математическа грамотност и основни цифрови умения) и подпомагане на развитието на компетентност за придобиване на умения за учене като все по-добра основа за учене и участие в обществото през целия живот;
 - 2.2. повишаването на нивото на личностната компетентност, социалната компетентност и компетентността за придобиване на умения за учене с цел по-добро организиране на живота по здравословно осъзнат и ориентиран към бъдещето начин;
 - 2.3. насърчаването на придобиването на компетентности в областта на точните науки, технологиите, инженерството и математиката, като се отчита връзката им с хуманитарните науки, творчеството и иновациите, и мотивирането на повече млади хора, особено момичета и млади жени, към кариери в областта на точните науки, технологиите, инженерството и математиката;
 - 2.4. повишаването и подобряването на нивото на цифровите компетентности на всички етапи на образованието и обучението и сред всички слоеве на населението;
 - 2.5. насърчаването на предприемаческата компетентност, творчеството и инициативността, особено сред младите хора, например чрез насърчаване на възможности пред младите учещи за придобиване на практически опит в областта на предприемачеството поне веднъж в рамките на училищното образование;
 - 2.6. повишаването на нивото на езиковите компетентности, както на официалния, така и на други езици, и подпомагане на учещите да изучават различни езици, които имат значение за техните професионални и жизнени условия и могат да допринесат за трансграничната комуникация и мобилност;
 - 2.7. насърчаването на развитието на граждански компетентности с цел укрепване на разбирането на общите ценности, изразени в член 2 от Договора за Европейския съюз и в Хартата на основните права на Европейския съюз;
 - 2.8. повишаването на осведомеността на всички учещи и на образователния персонал за важността да се придобиват ключови компетентности и значението им за обществото;

3. да улесняват придобиването на ключови компетентности, като прилагат добрите практики в помощ на развиването на ключовите компетентности, изложени в приложението, по-специално чрез:
 - 3.1. насърчаване на разнообразни учебни подходи и условия, включително на подходящото използване на цифрови технологии, в образователни, обучителни и учебни среди;
 - 3.2. осигуряване на подкрепа за образователния персонал, както и за други заинтересовани страни, подпомагащи процесите на учене, включително семействата, да повишават ключовите компетентности на учещите като част от подхода към ученето през целия живот в образователни, обучителни и учебни среди;
 - 3.3. подпомагане и по-нататъшно разработване на оценяването и валидирането на ключови компетентности, придобити в различни среди, в съответствие с правилата и процедурите на държавите членки;
 - 3.4. задълбочаване на сътрудничеството между образователните, обучителните и учебните среди на всички равнища и в различните области, така че да се подобрят приемствеността при развиването на компетентности от учещите и разработването на иновационни подходи за учене;
 - 3.5. подобряване на средствата, ресурсите и ориентирането в образованието, обучението, заетостта и други учебни среди, така че да се помага на хората да управляват своето учене през целия живот;
4. да интегрират в образованието, обучението и ученето амбициите на определените от ООН цели за устойчиво развитие, по-специално в рамките на цел 4.7, включително като насърчават придобиването на знания за ограничаване на многостранния характер на изменението на климата и за използване на природните ресурси по устойчив начин;
5. да докладват, чрез съществуващите рамки и инструменти на стратегическата рамка за европейско сътрудничество в областта на образованието и обучението („Образование и обучение 2020“) и на всяка следваща рамка, за опита и напредъка в насърчаването на ключовите компетентности във всички сектори на образованието и обучението, включително неформалното и, доколкото е възможно, информалното учене;

ПРИВЕТСТВА ФАКТА, ЧЕ КОМИСИЯТА, ПРИ НАДЛЕЖНО ЗАЧИТАНЕ НА ОБЛАСТИТЕ НА КОМПЕТЕНТНОСТ НА ДЪРЖАВИТЕ ЧЛЕНКИ:

6. подпомага изпълнението на препоръката и използването на Европейската референтна рамка, като съдейства за това държавите членки да се учат взаимно една от друга и разработва в сътрудничество с тях референтни материали и инструменти, като например:
 - 6.1. когато е целесъобразно, рамки за конкретни компетентности, улесняващи развиването и оценяването на компетентностите²¹;
 - 6.2. основани на факти ръководни материали относно нови форми на учене и подкрепящи подходи;
 - 6.3. помощни инструменти за образователния персонал и за останалите заинтересовани страни, като онлайн курсове за обучение, инструменти за самооценка²², мрежи, включително мрежата eTwinning и Електронната платформа за учене на възрастни в Европа (EPALE);
 - 6.4. подходи към оценяването и подпомагане на валидирането на придобити ключови компетентности в резултат от предходната работа в контекста на рамката „Образование и обучение 2020“²³ и всяка следваща рамка;
7. подкрепя инициативи за по-нататъшно развитие и насърчаване на образованието за устойчиво развитие във връзка с цел 4 на ООН за устойчиво развитие — приобщаващо и справедливо качествено образование и възможности за учене през целия живот за всички;

²¹ Въз основа на опита и експертните знания, придобити при създаването на Общата европейска референтна рамка за езиците, Рамката за цифрова компетентност и Рамката за предприемаческа компетентност.

²² Например Рамката за цифрова компетентност.

²³ Оценяване на ключовите компетентности в началното образование и обучение: насоки на политиката, SWD (2012) 371.

8. докладва за опита и добрите практики за повишаване на ключовите компетентности на учещите като част от подхода за учене през целия живот в образователни, обучителни и учебни среди в ЕС чрез съществуващите рамки и инструменти.

Настоящата препоръка заменя Препоръката на Европейския парламент и на Съвета от 18 декември 2006 г. относно ключовите компетентности за учене през целия живот.

Съставено в Брюксел на 22 май 2018 година.

За Съвета

Председател

К. ВЪЛЧЕВ

ПРИЛОЖЕНИЕ КЪМ ПРИЛОЖЕНИЕТО

КЛЮЧОВИ КОМПЕТЕНТНОСТИ ЗА УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛИЯ ЖИВОТ

ЕВРОПЕЙСКА РЕФЕРЕНТНА РАМКА

Контекст и цели

Всеки има право на достъп до качествено и приобщаващо образование, обучение и учене през целия живот с цел да поддържа и придобива умения, които му дават възможност да участва пълноценно в обществото и успешно да осъществява преходи на пазара на труда.

Всеки има право на навременна и съобразена с нуждите помощ за подобряване на перспективите за заетост или за самостоятелна заетост. Това включва правото да се получи подкрепа за търсене на работа, обучение и преквалификация.

Тези принципи са определени в Европейския стълб на социалните права.

В един бързо променящ се и силно взаимосвързан свят всеки човек ще има нужда от широк набор от умения и компетентности и ще трябва да ги развива постоянно през целия си живот. Ключовите компетентности, определени в настоящата референтна рамка, имат за цел да положат основите за постигане на по-равноправни и по-демократични общества. Тези компетентности отговарят на необходимостта от приобщаващ и устойчив растеж, социално сближаване и по-нататъшно развитие на демократичната култура.

Главните цели на Референтната рамка са:

- а) да идентифицира и определи ключовите компетентности, необходими за пригодност за заетост, личностна реализация и здраве, активно и отговорно гражданско участие и социално приобщаване;
- б) да осигури европейски референтен инструмент за определящите политиката лица, доставчиците на образование и обучение, образователния персонал, работещите в сферата на професионалното ориентиране, работодателите, публичните служби по заетостта и самите учещи;

- в) да подпомага усилията на европейско, национално, регионално и местно равнище за насърчаване на развитието на компетентности чрез учене през целия живот.

Ключови компетентности

За целите на настоящата препоръка компетентностите се определят като съчетание от знания, умения и нагласи, при което:

- а) знанията са съставени от фактите и цифрите, понятията, представите и теориите, които са вече утвърдени и подпомагат разбирането на определена област или предмет;
- б) уменията се определят като способността и възможността на човек да извършва разсъждения и да използва съществуващите знания, за да постигне резултати;
- в) нагласите описват предразположението и начина на мислене за действие или реагиране на идеи, лица или ситуации.

Ключовите компетентности са компетентностите, нужни на всеки човек за личностна реализация и развитие, пригодност за заетост, социално приобщаване, устойчив начин на живот, успешен живот в едни мирни общества, организиране на живота по здравословно осъзнат начин и активно гражданско участие. Те се развиват чрез учене през целия живот — от ранна детска възраст и през целия живот като възрастен — чрез формално, неформално и информално учене във всякакви условия, включително семейството, училището, работното място, квартала и другите общности.

Всички ключови компетентности се считат еднакво важни; всяка от тях допринася за успешен живот в обществото. Компетентностите могат да се прилагат в много различни ситуации и в най-различни съчетания. Те се припокриват и са взаимосвързани; аспектите, които са най-важни в дадена област, подпомагат компетентността в друга. В ключовите компетентности са залегнали умения като критичното мислене, уменията за решаване на проблеми, за работа в екип, за общуване и водене на преговори, аналитичните умения, творческите способности и межкултурните умения.

В Референтната рамка се определят осем ключови компетентности:

- езикова грамотност;
- многоезикова компетентност;
- математическа компетентност и компетентност в областта на точните науки, технологиите и инженерството;
- цифрова компетентност;
- личностна компетентност, социална компетентност и компетентност за придобиване на умения за учене;
- гражданска компетентност;
- предприемаческа компетентност;
- компетентност за културна осведоменост и изява.

1. Езикова грамотност

Езиковата грамотност е способността за разпознаване, разбиране, изразяване, създаване и тълкуване на понятия, чувства, факти и мнения както в устен, така и в писмен вид, при използване на нагледни, звукови материали, аудиоматериали и материали в цифров формат в различни дисциплини и ситуации. Тя предполага способност за общуване и успешно разбиране с останалите хора по подходящ и съзидателен начин.

Развитието на езиковата грамотност формира основата за по-нататъшно учене и по-нататъшно езиково взаимодействие. В зависимост от контекста езиковата грамотност може да се развива на майчиния език, на езика, на който се провежда обучението, и/или на официалния език в дадена държава или регион.

Най-важни знания, умения и нагласи, свързани с тази компетентност

Тази компетентност включва уменията за четене и писане и правилно разбиране на писмена информация и поради това е необходимо лицето да има познания по лексика, по функционална граматика и за функциите на езика. Тя включва разбиране на основните видове вербално взаимодействие, на различни литературни и нелитературни текстове и на главните особености на различните езикови стилове и регистри.

Лицата следва да притежават умения да комуникират както устно, така и писмено, в различни ситуации и да наблюдават и адаптират своята комуникация към нуждите на ситуацията. Тази компетентност включва и способност да се разграничават и използват различни видове източници, да се търси, събира и обработва информация, да се използват пособия и да се формулират и изразяват устно и писмено собствените аргументи по убедителен начин, подходящ за контекста. Тя включва критично мислене и способност за оценяване на информация и работа с нея.

Положителната нагласа към езиковата грамотност включва предразположение към провеждането на критичен и конструктивен диалог, оценяване на естетическите качества и интерес към взаимодействието с други хора. Това предполага разбиране на въздействието на езика върху другите хора и необходимост езикът да се разбира и използва по положителен и социално отговорен начин.

2. Многоезикова компетентност²⁴

Тази компетентност определя способността за ефективно ползване на различни езици по подходящ начин за комуникация. Тя като цяло обхваща същите основни умения като тези на езиковата грамотност: основава се на способността за разбиране, изразяване и тълкуване на понятия, мисли, чувства, факти и мнения както в устен, така и в писмен вид (слушане, говорене, четене и писане), в подходящ кръг обществени и културни контексти в съответствие със собствените желания или нужди. Компетентността по чужди езици включва историческо измерение и межкултурни компетентности. Тя се основава на способността за посредничество между отделните езици и носители, както е описано в Общата европейска референтна рамка. Когато е уместно, тази компетентност може да включва поддържане и доразвиване на компетентностите по майчиния език, както и усвояването на официалния език или езици на съответната държава²⁵.

Най-важни знания, умения и нагласи, свързани с тази компетентност

Тази компетентност изисква познаване на лексиката и функционалната граматика на различни езици, както и познаване на основните видове вербално взаимодействие и езикови регистри. Важно е познаването на обществените норми и на културния аспект и променливостта на езиците.

Най-важното умение за тази компетентност е способността за разбиране на устни съобщения, за започване, поддържане и приключване на разговор и за четене, разбиране и съставяне на текстове — при различни равнища на владеене на различни езици — съобразно нуждите на лицето. Лицата следва да могат да използват правилно помощните средства и да учат езици формално, неформално и информално през целия си живот.

²⁴ Докато Съветът на Европа използва на английски език терминът „*plurilingualism*“, за да отрази многоезиковата компетентност на отделните лица, в официалните документи на Европейския съюз на английски език се използва „*multilingualism*“, като с този термин се описват както компетентностите на отделните лица, така и обществени явления. Това се дължи отчасти на трудностите при разграничаването на *plurilingual* и *multilingual* на други езици освен английски и френски.

²⁵ Включва се също усвояването на класически езици като старогръцки и латински. Класическите езици са източник на много съвременни езици и поради това могат да улеснят като цяло изучаването на езици.

Положителната нагласа включва оценяване на културното многообразие, интерес и любопитство към различни езици и межкултурно общуване. Тя включва също уважение към индивидуалния езиков профил на всеки човек, което включва както уважение към майчиния език на лицата, принадлежащи към малцинства и/или от семейства на мигранти, така и признание на официалния език или езици на съответната държава като обща рамка за взаимодействие.

3. Математическа компетентност и компетентност в областта на точните науки, технологиите и инженерството

- А. Математическата компетентност е способността за развиване и прилагане на математическо мислене и поглед с цел решаване на различни проблеми в ситуации от ежедневието. Като се стъпва на добра математическа грамотност, се набляга на разсъждението и дейността, както и на знанията. Математическата компетентност включва в различна степен способността и желанието за използване на математически начини на мислене и представяне (формули, модели, концепции, графики и диаграми).
- Б. Компетентността в областта на точните науки се отнася до способността и желанието да се обясни природният свят посредством натрупаните знания и използваните методики, включително наблюдение и експериментиране, с цел задаване на въпроси и формулиране на заключения, основани на факти. Компетентностите в областта на технологиите и инженерството са прилагането на тези знания и методики в отговор на предполагаеми човешки желания или нужди. Компетентността в областта на точните науки, технологиите и инженерството включва разбиране на промените, причинени от човешката дейност, и отговорността на отделния гражданин.

Най-важни знания, умения и нагласи, свързани с тази компетентност

- А. Необходимите знания по математика включват добро познаване на числата, мерките и структурите, основните действия и основните начини за математическо представяне, разбиране на математическите термини и понятия и познаване на въпросите, на които математиката може да даде отговор.

Лицето следва да притежава умения за прилагане на основните математически принципи и действия в ежедневни ситуации у дома и на работа (напр. финансови умения) и да проследява и оценява поредица от аргументи. То следва да може да разсъждава математически, да разбира математически доказателства, да комуникира на математически език и да използва подходящи помощни средства, включително статистически данни и графики, както и да разбира математическите аспекти на цифровизацията.

Положителната нагласа в математиката се основава на зачитането на истината и на желанието да се търсят причините, както и да се оценява тяхната валидност.

- Б. Най-важните знания в областта на точните науки, технологиите и инженерството обхващат основните принципи на природния свят, основните научни понятия, теории, принципи и методи, технологиите и технологичните продукти и процеси, както и разбиране на въздействието на точните науки, технологиите, инженерството и човешката дейност като цяло върху природния свят. Тези компетентности следва да дават възможност на лицата да разбират по-добре напредъка, ограниченията и рисковете на научните теории и приложения и на технологиите в обществата като цяло (във връзка с вземането на решения, ценностите, моралните въпроси, културата и т.н.).

Уменията включват разбирането на науката като процес на изследване чрез специфични методики, включително наблюдения и контролирани експерименти, способността да се използва логическа и рационална мисъл за проверка на дадена хипотеза, както и готовността за отказ от собствените убеждения, когато те противоречат на резултатите от нови експерименти. Те включват способността да се използват и управляват технологични средства и машини, както и научни данни, с оглед на постигането на дадена цел или вземане на решение/стигане до заключение въз основа на факти. Лицата следва също да могат да разпознават съществените особености на научно изследване и да умеят да предадат заключенията и разсъжденията, довели до тях.

Компетентността включва нагласа за критично оценяване и любопитство, загриженост по етичните въпроси и подкрепа за безопасността и устойчивостта на околната среда, по-специално що се отнася до научния и технологичния напредък по отношение на самия себе си, семейството, общността и глобалните въпроси.

4. Цифрова компетентност

Цифровата компетентност означава уверено, критично и отговорно ползване и ангажираност с цифровите технологии за учене, на работното място и за участие в обществото. Тя включва информационна грамотност и грамотност по отношение на данните, общуване и сътрудничество, медийна грамотност, създаване на цифрово съдържание (включително програмиране), безопасност (включително благосъстояние в цифрова среда и компетентности във връзка с киберсигурността), свързани с интелектуалната собственост въпроси, решаване на проблеми и критично мислене.

Най-важни знания, умения и нагласи, свързани с тази компетентност

Лицата следва да разбират как цифровите технологии могат да подпомагат общуването, творчеството и иновациите и да са запознати с възможностите на тези технологии, с техните ограничения, с последиците от тях и с рисковете, свързани с тях. Те следва да разбират общите принципи, механизмите и логиката, които стоят в основата на развиващите се цифрови технологии, и да познават основните функции и употреби на различните устройства, софтуер и мрежи. Лицата следва да имат критичен подход към валидността, надеждността и въздействието на информацията и данните, достъпни посредством цифрови средства, и да са запознати с правните и етичните принципи, свързани с ползването на цифровите технологии.

Лицата следва да могат да ползват цифровите технологии, за да подпомогнат активното си гражданско участие и социалното си приобщаване, сътрудничеството си с други хора и творчеството си за постигане на личностни, социални или търговски цели. Уменията включват способност за ползване на цифрово съдържание, достъп до цифрово съдържание и филтриране, оценяване, създаване, програмиране и споделяне на цифрово съдържание. Лицата следва да могат да управляват и защитават информация, съдържание, данни и цифрови самоличности, както и да разпознават и да ползват ефективно софтуер, устройства, изкуствен интелект или роботи.

Ползването на цифрови технологии и цифрово съдържание изисква разсъдливо и критично, но любознателно, непредубедено и напредничаво отношение към тяхното развитие. Изисква се също етичен, безопасен и отговорен подход към ползването на тези средства.

5. Личностна компетентност, социална компетентност и компетентност за придобиване на умения за учене

Личностната компетентност, социалната компетентност и компетентността за придобиване на умения за учене са способността човек да разсъждава за себе си, да управлява ефективно времето и информацията, да работи конструктивно с други хора, да запазва своята устойчивост и да управлява собственото си учене и кариера. Това включва способност за справяне с несигурността и сложността, за придобиване на умения за учене, за подпомагане на собственото физическо и емоционално благосъстояние, за поддържане на физическото и психичното здраве, за воденето на здравословно осъзнат и ориентиран към бъдещето начин на живот, за съпричастност и за управление на конфликти в един приобщаващ и подкрепящ контекст.

Най-важни знания, умения и нагласи, свързани с тази компетентност

За успешни междуличностни отношения и социално участие е от съществено значение разбирането на кодексите на поведение и правилата за общуване, общоприети в различните общества и среди. Личностната компетентност, социалната компетентност и компетентността за придобиване на умения за учене изискват също така познаване на компонентите на здравия дух, здравето тяло и здравословния начин на живот. Това включва познаване на предпочитаните собствени стратегии за учене, на собствените нужди от развиване на компетентности и различните начини за развиване на компетентности, както и способност за търсене на възможности за образование, обучение и развиване на кариерата и наличното ориентиране или подкрепа.

Уменията включват способността за определяне на собствените възможности, за съсредоточаване, за справяне със сложността, за критично разсъждаване и за вземане на решения. Това включва способността за учене и работа както в сътрудничество, така и самостоятелно, и за организиране и постоянстване в собственото учене, за неговата оценка и споделяне, за търсене на подкрепа, когато е уместно, и за ефективно управление на собствената кариера и социални взаимодействия. Лицата следва да са устойчиви и да могат да се справят с несигурността и стреса. Те следва да могат да общуват конструктивно в различни среди, да работят съвместно с други хора в екип и да преговарят. Това включва демонстриране на толерантност, изразяване и разбиране на различни гледни точки, както и способност за вдъхване на доверие и за съпричастност.

Тези компетентности се основават на положителна нагласа към собственото лично, социално и физическо благосъстояние и към ученето през целия живот. Те се основават на нагласа за сътрудничество, отстояване и почтеност. Това включва уважаване на различността на другите и на техните нужди, както и готовност за преодоляване на предразсъдъци и за постигане на компромис. Лицата следва да могат да определят и поставят цели, да се мотивират и да развиват устойчивост и увереност, за да учат и да постигат успехи в това отношение през целия си живот. Нагласата за решаване на проблеми подпомага както процеса на учене, така и способността на човек да се справя с препятствията и промените. Тя включва желание за прилагане на придобити по-рано знания и жизнен опит, както и любопитство за търсене на възможности за учене и развитие в различни жизнени контексти.

6. Гражданска компетентност

Гражданската компетентност е способността за действие като отговорни граждани и за пълноценно участие в гражданския и социалния живот въз основа на разбиране на социалните, икономическите, правните и политическите понятия и структури, както и световните събития и устойчивост.

Най-важни знания, умения и нагласи, свързани с тази компетентност

Гражданската компетентност се основава на познаване на основните понятия и явления, свързани с физическите лица, групите, трудовите организации, обществото, икономиката и културата. Това означава разбиране на европейските общи ценности, изразени в член 2 от Договора за Европейския съюз и в Хартата на основните права на Европейския съюз. Тази компетентност включва осведоменост за съвременните събития и критично разбиране за главните събития в националната, европейската и световната история. Освен това тя включва информираност относно целите, ценностите и политиките на социалните и политическите движения, както и осведоменост за устойчивите системи, по-специално за изменението на климата и демографските промени в световен мащаб и основните причини за тях. От съществено значение са познанията за европейската интеграция и осведоменост за многообразието и културните идентичности в Европа и в света. Това включва разбиране за мултикултурните и социално-икономическите измерения на европейските общества и за начина, по който националната културна идентичност допринася за европейската идентичност.

Уменията за гражданска компетентност са свързани със способността за ефективно участие, заедно с други хора, в дейности от общ или обществен интерес, включително за устойчиво развитие на обществото. Това включва умения за критично мислене и за интегрирано решаване на проблеми, както и умения за аргументиране и конструктивно участие в дейности на общността, както и във вземането на решения на всички равнища, от местно и национално до европейско и международно равнище. Включва също така умението за консултиране, за критическо разбиране и за взаимодействие както с традиционните, така и с новите видове медии, а също и за разбиране на ролята и функциите на медиите в демократичните общества.

Зачитането на правата на човека като база за демокрацията лежи в основата на отговорната и конструктивна нагласа. Конструктивно участие означава желание за участие в демократичното вземане на решения на всички равнища и в граждански дейности. То включва подкрепа за социалното и културното многообразие, равенството между половете и социалното сближаване, устойчивите начини на живот, насърчаването на култура на мир и ненасилие, готовност за зачитане на личното пространство на другите и за поемане на отговорност за околната среда. Нужен е интерес към политическите и социално-икономическите събития, хуманитарните науки и межкултурното общуване, за да бъде човек подготвен да преодолява предразсъдъци и да постига компромиси, когато е необходимо, и да осигурява социална справедливост и безпристрастност.

7. Предприемаческа компетентност

Предприемаческа компетентност означава способността за действие в съответствие с благоприятни възможности и идеи и за тяхното трансформиране в ценности за другите хора. Тя се основава на творчество, критично мислене, способност за решаване на проблеми, инициативност, постоянство и умение за работа в сътрудничество с цел планиране и управление на проекти, които имат културна, социална или финансова стойност.

Най-важни знания, умения и нагласи, свързани с тази компетентност

Предприемаческата компетентност изисква да се съзнава, че има различни ситуации и възможности за практическо реализиране на идеи в личната, социалната и професионалната дейност, и да се разбира кога тези ситуации и възможности се проявяват. Лицата следва да познават и разбират подходите за планиране и управление на проекти, включващи процеси и ресурси. Те следва да имат разбиране за икономиката и за социалните и икономическите възможности и предизвикателства, пред които се изправя всеки работодател, организация или обществото. Освен това следва да разбират етичните принципи и предизвикателствата пред устойчивото развитие и да са наясно относно собствените си силни и слаби страни.

Предприемаческите умения се основават на творчество, което включва въображение, стратегическо мислене и умения за решаване на проблеми, както и критично и конструктивно разсъждаване в рамките на развиващи се градивни процеси и иновации. Тези умения включват способност да се работи както самостоятелно, така и колективно в екипи, да се мобилизират ресурси (хора и материали) и да се поддържа дейността. Това включва и способността за вземане на финансови решения, свързани с разходи и стойност. От съществено значение е способността за ефективна комуникация и за договаряне с други лица, за справяне с несигурността, неяснотата и риска като част от вземането на информирани решения.

Предприемаческата нагласа се характеризира с инициативност и действеност, активност, поглед в бъдещето, решителност и постоянство за постигане на целите. Тя включва желание за мотивиране на други хора и оценяване на техните идеи; съпричастност и грижа за хората и за света, поемане на отговорност и прилагане на етични подходи по време на целия процес.

8. Компетентност за културна осведоменост и изява

Компетентността за културна осведоменост и изява означава разбиране и уважение към начина, по който идеи и значение се изразяват творчески и се предават в различните култури и посредством редица изкуства и други форми на културата. Тя включва ангажираност за разбиране, развиване и изразяване на собствените идеи и чувство за собственото място или роля в обществото по разнообразни начини и в най-различен контекст.

Най-важни знания, умения и нагласи, свързани с тази компетентност

Тази компетентност изисква познаване на местните, националните, регионалните, европейските и световните култури и изяви, включително техните езици, наследство, традиции и продукти на културата, както и разбиране как тези изяви могат взаимно да си влияят и да влияят върху представите на отделния човек. Тя включва разбиране на различните начини на предаване на идеи между творец, участник и публика посредством писмени, печатни текстове и текстове в цифров формат, театър, филм, танц, игри, изкуство и дизайн, музика, ритуали, архитектура, както и хибридни форми. Изисква разбиране на собствената развиваща се идентичност и културно наследство в един свят на културно многообразие и за това как изкуствата и другите форми на културата могат да бъдат начин едновременно за възприемане на света и за въздействие върху него.

Уменията включват способността за съпричастно изразяване и интерпретиране на метафорични и абстрактни идеи, преживявания и емоции и способността за осъществяване на това в сферата на изкуствата и в други форми на културата. Уменията включват също способността да се откриват и реализират възможности за лична, социална полезност или търговска стойност чрез изкуствата и други форми на културата и способността за участие в творчески процеси, както индивидуално, така и колективно.

Важна е непредубедената нагласа към многообразието на културната изява и зачитане на това многообразие, съчетано с етичен и отговорен подход към интелектуалната и културната собственост. Положителната нагласа включва също и любопитство към света, откритост и въображение за нови възможности, както и готовност за участие в културни преживявания.

Подпомагане на развитието на ключови компетентности

Ключовите компетентности са динамично съчетание от знания, умения и нагласи, които е нужно учещият да развие през живота си, започвайки от ранна възраст. Висококачественото и приобщаващо образование, обучение и учене през целия живот осигуряват възможности за всички да развият ключови компетентности, затова ориентирани към компетентности подходи могат да се използват през целия живот във всички образователни, обучителни и учебни среди.

В подкрепа на ориентирите към компетентности образование, обучение и учене в контекста на ученето през целия живот са констатирани три предизвикателства: използването на разнообразни подходи и контексти за учене; помощ за учителите и останалия образователен персонал; и оценяване и валидиране на развитието на компетентности. Установени са някои примери за добри практики с цел преодоляване на тези предизвикателства.

a) Разнообразни подходи и среди за учене

- a) Междудисциплинарното учене, партньорствата между различните равнища на образованието, участниците в обучението и в ученето, включително от пазара на труда, както и концепциите, като например всеобхватните училищни подходи, които поставят акцент върху сътрудничеството в преподаването и ученето и върху активното участие на учещите и вземането на решения от тях, могат да обогатят ученето. Междудисциплинарното учене позволява също по-голяма свързаност между отделните предмети в учебната програма, както и установяването на ясна връзка между преподаването и обществените промени и актуалността. Междусекторното сътрудничество между институциите за образование и обучение и външните участници от бизнеса, изкуствата, спорта и младежката общност, висшето образование или научноизследователските институции може да бъде от ключово значение за ефективното развиване на компетентности.
- б) Усвояването на основни умения, както и развитието на по-широки компетентности, могат да бъдат подпомогнати чрез систематично допълване на академичното учене със социално и емоционално учене, изкуства, укрепващи здравето физически дейности в полза на здравословно осъзнати, ориентирани към бъдещето и физически активни начини на живот. Засилването на личностната компетентност, социалната компетентност и компетентността за учене от ранна възраст могат да осигурят база за развитието на основни умения.
- в) Методи за учене като обучението, основано на проучвания, на проекти, смесено, основано на изкуствата или на игри, могат да увеличат мотивацията за учене и ангажираността. Също така експерименталното учене, ученето в процеса на работа и научните методи в областта на точните науки, технологиите, инженерството и математиката могат да спомогнат за развиване на редица компетентности.

- г) Учещите, образователният персонал и доставчиците на образование, обучение и учене могат да бъдат насърчени да използват цифрови технологии с цел по-успешно учене и за подпомагане на развитието на цифровите компетентности. Например чрез участие в инициативи на Съюза като „Европейска седмица на програмирането“ (The EU Code Week). Използването на инструменти за самооценка, като SELFIE, може да подобри цифровите възможности на доставчиците на образование, обучение и учене.
- д) Конкретните възможности за предприемачески опит, стажовете във фирми или посещенията на предприемачи в институциите за образование и обучение, включително практически опит в областта на предприемачеството, като творчески предизвикателства, стартиращи предприятия, общностни инициативи под ръководството на ученици, бизнес симулации или предприемаческо обучение, базирано на проекти, могат да са особено полезни за младите хора, а така също и за възрастните и за учителите. На младите хора може да се осигури поне една възможност да придобият практически опит в областта на предприемачеството по време на училищното им образование. Партньорствата между училищата, общностите и бизнеса и съответни платформи на местно равнище, особено в селските райони, могат да са главни фактори за разпространяване на образование в сферата на предприемачеството. Подходящото обучение и подпомагане на учителите и директорите може да е от решаващо значение за постигането на постоянен напредък и лидерство.
- е) Многоезиковата компетентност може да се развива посредством тясно сътрудничество с чуждестранни образователни, обучителни и учебни среди, мобилност на образователния персонал и учещите и използване на eTwinning, EPALЕ или подобни онлайн портали.
- ж) Всички учещи, включително тези в неравностойно положение или със специални потребности, могат да бъдат адекватно подпомогани в приобщаваща среда, за да реализират своя потенциал за образование. Това подпомагане може да се състои от езикова, академична или социално-емоционална подкрепа, наставничество от партньори, извънкласни занимания, професионално ориентиране или материално подпомагане.
- з) Сътрудничеството между образователни, обучителни и учебни среди на всички равнища може да бъде от съществено значение за подобряване на приемствеността при развиването на компетентности у учещите през целия им живот и за разработването на иновативни подходи за учене.

и) Сътрудничеството в местните общности между партньори в сферата на образованието и обучението и извън тази сфера и работодатели, в съчетание с формално, неформално и информално учене, може да спомогне за развиването на компетентности и да улесни прехода от образование към работа, както и от работа към образование.

б) *Помощ за образователния персонал*

а) Внедряването на ориентирани към компетентности подходи за образование, обучение и учене в началното образование и в продължаващото професионално развитие може да подпомогне образователния персонал да промени преподаването и ученето в съответната среда и да бъде компетентен при прилагане на такъв подход.

б) Образователният персонал може да бъде подпомаган за разработване на ориентирани към компетентности подходи в съответния специфичен контекст чрез обмен на служители и чрез партньорски обучения и партньорски консултации, като се дава възможност за гъвкавост и самостоятелност при организацията на ученето чрез мрежи, сътрудничество и общности от практикуващи специалисти.

в) На образователния персонал може да се оказва съдействие за създаване на новаторски практики, участие в научни изследвания и използване на нови технологии, включително цифрови технологии, по подходящ начин за ориентирани към компетентности подходи в преподаването и ученето.

г) Могат да се осигурят насоки за образователния персонал, а достъпът до експертни центрове и до подходящи инструменти и материали може да подобри качеството на методите и практиките на преподаване и учене.

в) *Оценяване и валидиране на развитието на компетентности*

- а) Описанията на ключовите компетентности могат да бъдат трансформирани в рамки за учебни резултати, които могат да се допълнят с подходящи инструменти за диагностична, формираща и обобщаваща оценка и валидиране на съответни равнища²⁶.
- б) По-специално цифровите технологии могат да допринесат за обхващане на многобройните измерения на напредъка на учещите, включително обучението по предприемачество.
- в) Може да се разработят различни подходи за оценка на ключовите компетентности в средите за неформално и информално учене, включително съответни дейности на работодателите, работещите в сферата на професионалното ориентиране и социалните партньори. Тези подходи следва да са достъпни за всички и особено за нискоквалифицираните лица, за да се насърчи тяхното напредване към по-нататъшно учене.
- г) Валидирането на учебните резултати, постигнати чрез неформално и информално учене, може да се разшири и да стане по-устойчиво в съответствие с Препоръката на Съвета относно валидирането на предишно неформално и информално учене, включително различни процеси на валидиране. Процесът на валидиране може да се подпомогне и от използването на инструменти като „Европас“ и Youthpass, които служат за документиране и самооценка.

²⁶ Напр. Общата европейска референтна рамка за езиците, Рамката за цифрова компетентност, Рамката за предприемаческа компетентност, както и описанията на PISA на компетентностите, осигуряват помощен материал за оценка на компетентностите.